

Žmonės

Legendos

Nr. 3 (30)

2017 m. vasara

JADVYGA
TŪBELIENĖ

Moteris, kuriai
viskas buvo
įmanoma

IŠTEKĘTI
UŽ DVIEJŲ
KARALIU

GRAŽINA
BALANDYTĖ

Už viską esu
dėkinga gyvenimui:
net ir už skausmus,
ligas, netektis...

Nejatkétila dievdirbio
LIONGINO
ŠEPKOS ir jo
DANUTĖS meilės
istorija

ELVIS
PRESLEY

Nuo kvapą
gniaužiančios
karjeros iki
paslaptinges
mirties

Kas sieja
Burbiškio dvarą
ir Baltuosius
rūmus?

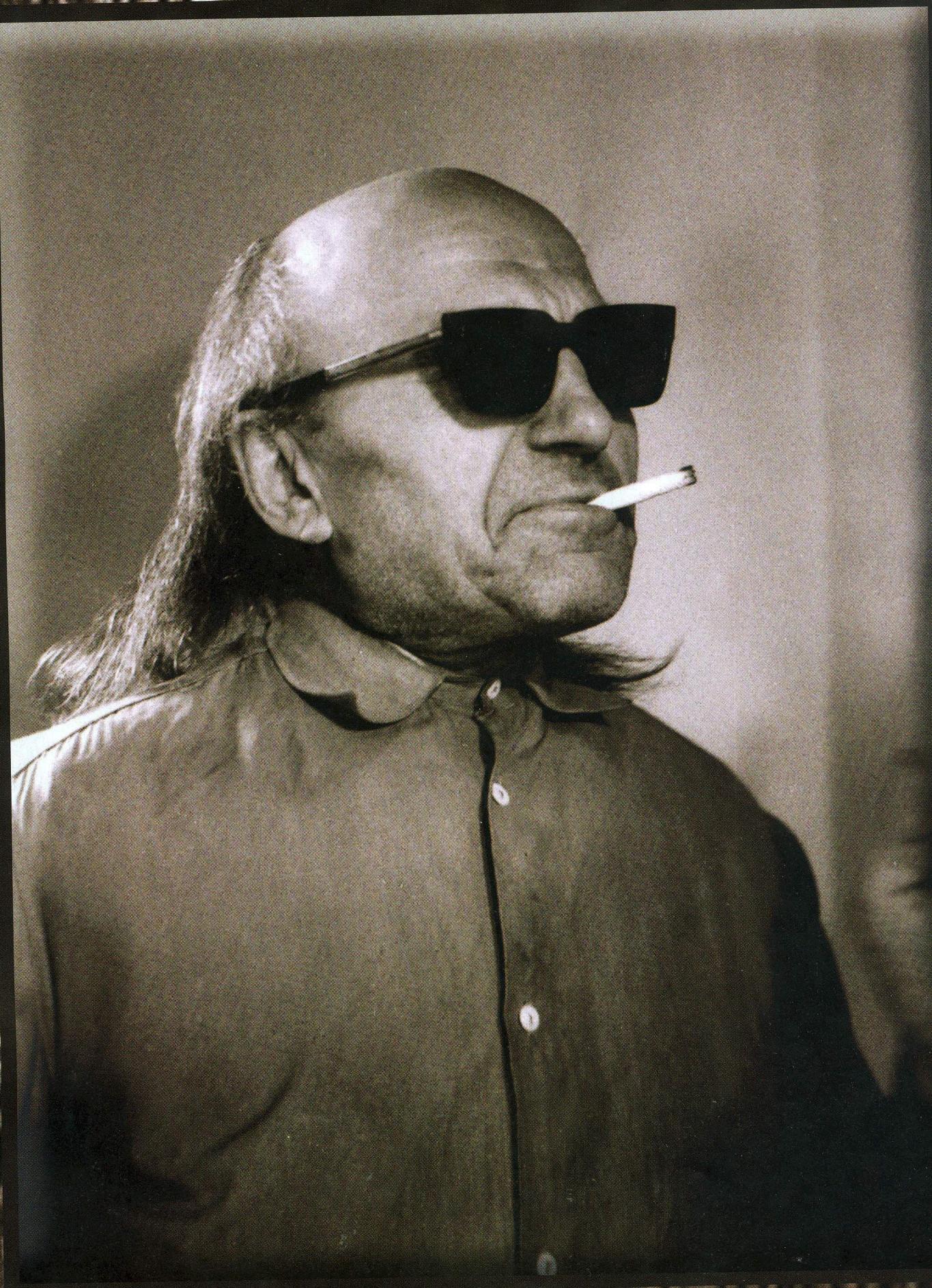
DVARO
TEATRO
DIREKTORIUS
Pranas Treinys
– apie darbą su
garsiausiomis
aktorėmis
ir sovietine
nomenklatūra

www.zlg.lt

9 772029 321039
Kaina – 2 Eur

Legendos
Atvirai

Žinojau, kad tu ateisi

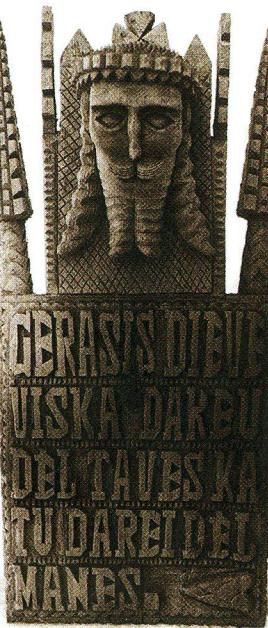
„Mūsų gyvenimas normaliemis žmonėms, jei būtų galėję ji stebėti tarsi per stiklą, būtų atrodes nenormalus, nes buvo kaip žaidimas“, – prisimena Danutė. Tačiau jai gyventi kitame – Liongino pasaulyje – patiko

Antano Miežausko ir Rokiškio krašto muziejaus nuotraukos

Paprastiems Rokiškio krašto žmonėms jo medžio dievai atrodė *nepadabni* į dievus – šventoriuje tokį nepastatysi... Menotyrininkų akimis, tie drožiniai – unikalūs. Garsiausiu XX amžiaus dievdirbiu vadinamas **Lionginas ŠEPKA** (1907–1985) artimai jo nepažystantiems atrodė dar ir žmonių vengiantis keistuolis. Atskyrėlis brandžiame amžiuje į savo varganą trobelę ir sugrubusią širdį išleido žurnalistę **Danutę DIGRIENĘ**.

Remigija PAULIKAITĖ

Bareljefas „Paskutinė vakarienė“. Lioginės Šepkė nė vieno savo kūrinio nėra dažes. Jam tai buvo nepriimtina: „Numaliaivosi, tai ir baslys bus gražus. Daiktas pats per save turi būti gražus“

Arkitektu, nes taip jam gražiau, pasirašydamęs Lioginės Šepkė kūrėjo talentą atrado tik jžengęs į penktąją dešimtį – kai mirus mylimiausiam broliui Petru, pas kurį glaudėsi, išdrožė paminklą, skirtą jo atminimui. Pats to nežinodamas, Lioginės sukūrė šedevrą: fantastiškomis girlandomis, vainikais, spinduliais, nuogomis skulptūrelėmis, ornamentais virtusiais tekstais apipintą kryžių, skendintį žydingiose alyvose su čiulbančiais paukščiais.

Nuo to laiko primityvių medžio drožimo įrankių nebepaleido iš rankų. Žmogaus dydžio skulptūros, grakštūs paukščiai, išskobtais tekstais palydėti šventujų bareljefai tapo jo gyvenimu. Tuometei valdžiai šie kūriniai ir keistuolis meistras, gyvenantis tai griūvančioje pirtelėje, tai žemineje ir svajonantis sukurti pasaulio muziejų, nepatiko. Lioginės daugiau kaip dvejiems metams iš netoli Rokiškio esančio Pandėlio buvo išežtas į Didvyžių senelių ir neigaliųjų namus Vilkaviškio rajone. Tačiau grižęs į gimtąsias vietas arkitektas ir toliau gyveno paties susikurtame pasaulyje – vaizduojamas medyje, tas pasaulis buvo neįtikėtinai gražus. Visai kitoks nei baisiai skurdi ir alinanti dievdirbio realybė, tačiau jai šilumos suteikė velyva meilė: Lioginui buvo šešiasdešimt treji, kai į jo duris pasibeldė „Tarybinės moters“ žurnale tada dirbusi Danutė. Ne imti interviu – tik susipažinti su keistu menininku. 1970-aisiais užsimezgusi draugystė išaugo į meilę, kuri truko penkiolika metų.

„Nuolatos Lioginę prisimenu. Paimu kokį nors drožinį, paglostau, pabučiuoju. Kažkada tą medį jo rankos lietė, dabar aš liečiu. Kartais net netikiu, kad tai jo sukurta, kad tą žmogų pažinojau. Mudu

buvome labai artimi“, – prisipažista žurnalistė, kuriai šį pavasarį suėjo aštuoniadėsimt aštuoneri. Juokdamasi ir graudindamasis, ji leidžiasi į prisiminimus.

JO PASAULIS IR MAN PATIKO

Iš Tomo Sakalausko rašinio „Švyturaje“ sužinojau, kad toks medžio drožėjas Šepkė grįžo iš Didvyžių prieglaudos. Man pasidarė įdomu pamatyti tokį žmogų, šitokį menininką, kuris buvo uždarytas į tuos nelaisvės namus. Būdama Rokiškio krašte nutariau jį aplankyti. Lebedžių kaimą netoli Pandėlio pasiekiau autobusu – tais laikais jie dažnai kursuodavo. Paklausiau vietinių, kur Šepkė gyvena, ir jie parodė už kelio stovinčią sukrypusią trobelę, šalia jos augo trys pušys, kažkokie krūmeliai, obelis. Man pasirodė gražu kaip iš pasakos. Pasibaladojau, jėjau – trobelėje stovėjo rankas nuleidęs vyras. Supratau, kad čia tas menininkas. Paklausiau, ar galiu užėiti, pasakiau, kad norēčiau pažiūrėti jo darbus. Jis leido. Buvau nusipirkusi dešros, duonos, pomidorų. Užsiminiau, kad norēčiau pavalgyti, – gal kartu užkāstume. Susėdome prie seno stalo, apžiūrėjau kambarį: vietoj grindų buvo asla, stovėjo sukrypusi lova, matėsi kažkokiu drožiniu.

Visi jo namuose pirmiausia pastebėdavo nešvarą, netvarką. Kažkas prisiminimuose rašė, kad pamačius, kaip jis gyvena, šokas ištiko. O man ta trobelė pasirodė visai jauki. Jei būtų buvusios geresnės sąlygos, gal joje būčiau ir likus.

Per savo darbą buvau mačiusi nemažai kaimo žmonių, purvinų, sudiržusių rankų, apšepusių veidų. O Lioginės

visada būdavo švarus, nors neturėjo kur nusiprausti: šulinys buvo užgriuvęs, jis rinkdavo lietaus vandenį. Kartą jau vėliau, kai pradėjau jį lankytį nuolatos, paklausiau, kaip pavyksta palaikyti švarą. Jis sakė prisildantis vandens, įkaitinantis akmenis ir troboje pasidarantis pirtį. Vanduo taip prausiantis liejasi tiesiai ant aslos – kada nors ji juk išdžiūs.

„Viriau kopūstų. Gal norėtumėt?“ – kai mudu susitikome pirmą kartą, paklausė Lionginas. Pasakiau, kad paragaučiau. Jis nuėjo prie apirusios plytos: „Šaukštus turiu du, bet bliūdą tik vieną. Tai gal tamstai į bliūdelį įpilsiu, o pats – iš puodo?“ Sakiau, galim abu iš vieno pavalygti. Sédėjimas kartu prie stalo yra labai didelis dalykas. Taip sėbdami kopūstus iš vieno indo išskalbėjome. Lionginas klausė, iš kur aš kilusi. Kai pasakiau, kad iš Raseinių rajone esančios Viduklės, prisiminė jaunystėje tose vietose dirbęs prie Žemaičių plento: kai jis tiesė, skaldęs akmenis.

Buvo ruduo. Kai susiruošiau namo, Lionginas pasiūlė obuolių. Atidarė pašiūrės duris – ten jų, tokią raudoną, pūpsojo didoka krūva. „Kokie gražūs“, – pagyriaui. Sako – „Imk, kiek nori!“ Jis dar paskynė, kas žydėjo, – sinavadų, mėlynų batukų, ramunių.

Iki stotelės nuo jo kiemo gal kokie trys šimtai metrų bus. „Neisiu, nelydésiu, nes žmonės iš trobų pro langus į mane žiūri, – prasitaré. – Tave palydés tie kvyktai.“ Atsimenu, paeinu ir kas kelis žingsnius atsisukusi vis jam mosuoju.

Danutė Digrienė prisipažista, kad su Lionginu ją siejo stipri abišusė meilė

„Aš žinojau, kad tu ateisi. Nes taip, kaip tu, niekas nebuvo atėjęs“, – mislingai ištarė atsisveikindamas. Ir papraše adreso. Taip prasidėjo mudvieju susirašinėjimas, trukęs apie septynerius metus.

Laiškus vienas kitam siūsdavome kas savaitę. Lionginas man jų yra parašęs daugiau kaip tris šimtus. Savaitgaliais nuvažiuodavau jo aplankytį. „Kai išlipsi, eik tuo taku, kur gruodžiai žydi. Jie nori Danutę pirmi pasveikinti“, – laiške ➤

Ir meną suprantantys žmonės, ir paprasti smalsuoliai norejo žvilgtelėti į vargoano trobelėje Lebedžių kaime gyvenančio dievdūrbio kasdienybę. Tačiau jo tai nedžiugino

Lioginas Šepka medži tašyda ir margindavo ornamentais ten pat, kur gyvено, neišeidamas iš namų

Vilius Naujikas, Šarūno Bortitos ir Rokiskio krašto muziejaus nuotraukos

Būdavo, kalbamės, pasakau kokią smulkmeną, o jis nustemba: „Mano misles pasakei! Ir aš taip galvoju.“

nejautėme. Lionginas buvo stiprus, meilus, supratinės.

Iki Pandėlio nuo jo namų buvo šeši kilometrai, iki Kupiškio – dvidešimt. Kadangi Lionginą į tuos nelaisvės namus išvežė iš Pandėlio, o žeminę sugriovė, darbus išmetė, grįžęs jis nebevarotojo žodžio „Pandėlys“ – sakydavo „miestelis“ ir ten nebesilankydavo. Pirkti maisto važiuodavo tik į Kupiškį. Žiemą vasarą dviračiu numindavavo dvidešimt kilometrų pirmyn ir tiek pat atgal. Kartą laiške raše, kad nuvažiavo į Kupiškį, šitaip šalta ir sniego daug, o dviratis sugedo, tai visą naktį jį stumdamas ējo namo. „Kai pasiekiau trobą, per slenkstį ne įžengiau, o įvairiau“, – manuodės.

Paskui vietoj palaikės trobos kolūkis jam pastatė suomišką surenkamą namą. Nemažas buvo, bet labai šaltas, o pakūrus krosnį dūmai rūkdavo į vidų. Tas namas stovėjo visai prie kelio. Prisimenu, atvažiavau, sėdim lauke, šnekamės. Lionginas paprašė apsikeisti vietomis. „Nenoriu, kad vėjas į tave pūstų – tegul pučia į mane“, – paauskino. Jis manimi visada labai rūpinosi...

Prisiminimai daug reiškia. Užsimerkiu ir matau, kaip

pasakydavo, kuriuo – gražesniu – taku pas jį sukti. Pasiekiu Liongino namus, o ten ant pagalvės jau padėta, kas aplinkui tuo metu žydi. Jo subtilumas mane kerėjo. Ten pasijusdavau, kad gyvenu kitame pasaulyje. Mudu kalbédavomės ne apie tai, kas tuo metu žmonėms rūpėjo. Sugulsim ant žolės, į dangų žiūrėsim, šnekėsimės. Klaus jis manęs, ką matau. Galvoju – kaži, o ką regi jis. Sakau: man atrodo, kad joja raitelis. Nuoširdžiai nustebės Lionginas sušunka: „Tai stebuklas, ir aš tą mataul!“ „Stebuklas“, – mėgo kartoti. Būdavo, kalbamės, pasakau kokią smulkmeną, o jis nustemba: „Mano misles pasakei! Ir aš taip galvoju.“

Kaimo žmonės

jį vadino tiesiog Lionginu. Jiems jis atrodė kvailas. O Lionginas su vietiniais nebendravo. Per radiją klausydavosi dviejų dalykų: pranešimų apie kelių eismo įvykius rytė ir pasakų vakare. Jis gyveno savo pasaulyje. Tas pasaulis ir man patiko.

Mudu susitikome jau matę gyvenimo. Man tada buvo keturiadesimt vieni, jam – šešiasdesimt treji. Taip, buvau už Lionginą šiek tiek jaunesnė... Dvidešimt dvejais metais. Tačiau amžiaus skirtumo

Lionginas gyvena Rokiškyje, muziejaus sandėlyje, – ten jis kelis kartus žiemojo, nes namuose buvo nepakeliamai šalta. Aš atvažiuoju, pavasaris, žmonės bulves sodina. Buvo toks muziejaus darbuotojas Puluikis. Vos ateidavau pas Lionginą – ir jis prisistatydavo, atsisėsdavo – ir neišsprąsyt. Jei užsikabindavome, baladodavosi, prie lango stovėdavo. Tai kartą Lionginas sako – „einam“, ir mudu traukiame kokius du kilometrus, kur akys veda, susėdame ant griovio krašto ir šnekamės niekieno neklausomi, netrukdomi.

Septynerius metus jį lankiau Rokiškyje. Reikėjo anksčiau į Vilnių pasiimti... Vienam kaime gyventi buvo sunku, šalta – ne kartą yra sirges plaučių uždegimui. Ir jis keltis į sostinę norėjo. Mane gal kiek stabdė smerkiantis aplinkinių požiūrių į mūsų draugystę. Pirmą kartą ištakėjau visai jauna – devyniolikos, netrukus vienas po kito gimė du vaikai. Su pirmuoju vyru išsiskyriau Liongino dar nepažinodama. Kai pradėjome bendrauti, mano sūnus jau buvo studentas, duktė – ištakėjusi ir emigravusi į Ameriką. Vaikai Lionginą priėmė mandagiai.

Tačiau daugelis mano pažistamų nesuprato, kodėl esu su juo – neva psichiškai nesveiku, tokiu, anokiu. Jie rado vieną paaškinimą: matyt, turiu kokios nors naudos. Mūsų draugystė kitiems atrodė nenormali. Aš dėl tokų gandų išgyvenau, o Lionginas nekreipė dėmesio. „Viskas, ką negero žmonės sako apie tave, man nueina kaip pyrkės dūmai“, – yra rašės viename laiške. 1978 metais visgi aš jį pasiėmiau į savo namus.

KUR YRA KRYŽIUS, TEN IR BAŽNYČIA

Vilniuje jam iš sykio patiko. Žinau, kad jei būtų nejaukiai jautėsis, būtų paprašės vežti atgal į Rokiškį. Tačiau ten jis per aštuonerius metus negržo nė sykio net trumpam.

Pradėjė kartu gyventi, netrukus susituokėme. Mūsų liudininkės buvo mano draugės rašytoja Vytautė Žilinskaitė ir bendradarbi Ona Giedrienė. Nežinau, kaip atsitiko, bet dokumentuose taip ir likau Digiene. Nors pastaraisiais metais mane visi vadina Šepkiene.

Lionginas norėjo ir bažnytinės santuokos. Aš buvau Komunistų partijos narė – negalėjau tuoktis bažnyčioje, būčiau netekusi darbo. Sakiau, palauk, išeisiu į pensiją, tada priimsime šliūbą, kur tik tu norėsi. „Tačiau kažin, kiek bolševikai Lietuvoje užsibus, – Lionginas nenorėjo laukti mano pensijos. – Reikia dabar kaip nors sugalvoti.“

Buvo vasara, gyvenome sode – sumanėme susituokti ten. Tik reikėjo rasti patikimą kunigą. Pažinojau kalbininką Juozą Pikčilingį, jo pasiteiravau, kas mums galėtų padėti. Patarė pasikalbėti su Vaclovu Aliuliu. Sis tuo metu Vilniaus Petro ir Povilo bažnyčioje dirbo. Po mišių jį palydėjau į Onos bažnyčią, pakeliui pasikalbėjome, ir jis sutiko mus sutuokti. Liudininkais paprašiau būti dainų švenčių choreografą Kazį Poškaitį ir savo marčios motiną Bronę Kaktavičienę.

Lionginui sakiau – būtum palaukęs, kol išeisiu į pensiją, būtume susituokę bažnyčioje, o dabar – sodo namelyje... „Kur yra kryžius, ten ir bažnyčia“, – atrėmė jis. Mūsų santuokos apeigoms išdrožė kryžių, dvi žvakides ir lėkštutę žiedams padėti. Atsimenu, padengiau stalą, laukiame atvažiuojančių liudininkų ir kunigo Aliulio, o Lionginas žiūri į papuoštą šventei kambarį ir sako: „Štai ir bažnyčia.“

ORNAMENTUOTAS DIEVDIRBIO GYVENIMAS

● Gimė 1907 metų rugsėjo 15 dieną Rokiškio rajone, Šiaudynės kaime.

● Meninius gebėjimus, matyt, paveldėjo iš motinos Elžbietos Šepkienės: ji kūrė dainas, o šios plito po apylinkes.

● Buvo jauniausias sūnus gausioje šeimoje: keturi vaikai mirė maži, šeši užaugo.

● 1928–1929 metais tarnavo Lietuvos kariuomenėje.

Lionginas
sakydavo,
kad
tarnaudamas
Lietuvos
kariuomenėje
suvyriškėjo

● 1932 metais su draugu patraukė į Žemaitiją dirbtį prie tiesiamo Žemaičių plento.

● Apie 1938 metus Panevėžio apskrityje pradėjo dirbtį pas ūkininkus. Taip praleido daug devynerius metus, paskui mylimiausio brolio Petro pakviestas grijo į Pandėlį ir apsistoję pas jį.

● 1949 metais, kai brolis Petras mirė, pradėjo kurti jam paminklą. Kadangi dirbant namuose kirvio pokšėjimas trukdė namkiams, persikelė į sukrypusią pirtelę. „Man reikalinga tyla, tik tuomet sekasi darbuotis“, – paaškino.

● Netrukus, „kad nedarytų sarmatos toks laužas“, giminės pirtelę nugriovė. Iš likusių rastų ir molio Lionginas susirentė žeminę.

● 1960 metų vasarą žeminėje gyvenantį Šepką atrado tuomečio Vilniaus dailės instituto studentai Vytautas Cipliauskas, Leonidas Tuleikis, Gediminas Baravykas, Antanas Mikalauskas, po tą kraštą važinėdami su kilnojamaja paroda.

„Pandėliečiai pasakė, kad čia gyvena toks laukinis. Nuėjom ir apstulbom. Milžinišką išpūdi padarė toks keistas, nematytas pasaulis. Viena ant kitos sukrautos nuostabiausios, nepaprastai originalios ir išraiškingos skulptūros, paukščiai, giedantys medžių šakose, ornamentuotos lentos su puikiai įkomponuotais tekstais. Iš karto į akį krito be galio organiškas monumentalūs skulptūrinių formų ir turtingos ornamentikos ryšys“, – prisiminimais dalijosi dailininkas Vytautas Cipliauskas.

● Tą pačią vasarą pas Lionginą užklydo Rokiškio kraštotoyros muziejaus darbuotojai, Pandėlio apylinkėse rinkę etnografinę medžiagą. Jie įkalbėjo menininką keletą darbų parduoti muziejui. „Ar nesityciojat iš manęs?“ – toks prašymas Lionginui pasirodė įtarintas.

● Garsas apie originalų menininką paplito po visą Lietuvą. „Už vieną Šepkos paukštelių atiduočiau kito visą kūrybą“, – ji gyre skulptorius Robertas Antinis. Jis per sūnų, taip pat skulptorių Robertą Antinį jaunesnįjį, medžio drožėjui perdaivė kaltų. Tačiau profesionalams skirti įrankiai Liongino nesužavėjo: „Toks garsus profesorius, o nesupranta, kad tokie įrankiai tinka tik kaulams laužyti.“ Jis primityvias darbo priemones pasigamindavo pats: prieirkus smulkaus kaltlo – suplojo storą vinį, iš laukuose rasto kareiviško šalmo pasidare peiliuką. „Mano peiliukai tokie aštrūs būdavo, kad jais ir barzdą nusiskusdavau“, – girdavosi.

1974-ieji. Žygeiviai ardo senają Liongino trobą, kad panaudotu malkoms

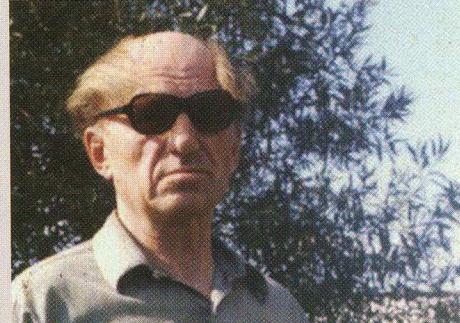
Rokiškio krašto muziejuje eksponuojamas vienas išpūdingiausių darbų – paminklas broliui Petru

Didvyžių senelių ir invalidų namuose Vilkaviškio rajone.

● 1963 metais iš prieglaudos grijo į gimtasis vietas ir įsikūrė senoje grytelėje Lebedžių kaime. Ten jis 1970 metais pirmą kartą aplankė žurnalistė Danutė Digrienė.

● 1972 metais režisierius dokumentalistas Rimantas Šilinis apie Lionginą Šepką sukūrė dokumentinį filmą „Pasirašau „arkitektas“.

● 1978 metais Lionginas persikelė į Vilnių ir vedė Danutę.

● Jis kūrė be eskizų, vadovaudamas vien nuo jauta ir vaizduote: „Pernakt pamisliju, kas padaryt. Galvoj dunkst, ir planas stovi. Užsimerku ir matau, kaip turi būti.“

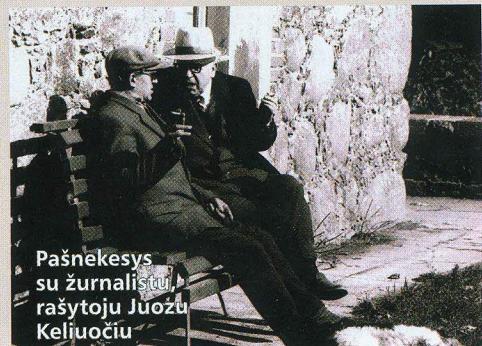
● „Jo statulos kupinos keisto iškilmingumo, asketiško taurumo. Iš jų veidų tarsi dvelkia pirmapradis paslaptingumas ir santūrumas. Jis nepaiso natūralių proporcijų ir tikrovės, kokia mato žmonės. Kuria savo tikrovę“, – pabrėžė menotyrininkė, dailės istorikė Zita Žemaitytė. „Šepkos kūrėjo jėga – plastikos ir ornamento sintezė, kurioje išlieka formų monumentalumas – didelė meninė vertybė, ne visada pasiekiamai ir profesionalams. Niekas prieš Šepką nerā taip dirbęs“, – ivertino ji 1984 metais išleistame aliume „Lionginas Šepka“.

● Meistro garbei savo kūrybą dedikavo poetai Jonas Juškaitis, Vytautas Skripka, dailininkai Vytautas Cipliauskas ir Vitalijus Lukošaitis. Kitiem menininkams Liongino kūryba atrodė didelė vertybė, o jis pats nesidomėjo „kas ką sako“, neskaitė jam skirtų gražiausių žodžių, nematė nei filmo, nei paveikslų. Jam rūpėjo tik baltas liepos medis ir aštrus peiliukas.

● Mirė 1985 metų lapkričio 4 dieną Vilniuje. Palaidotas Lebedžių kapinėse.

● 2007 metais Liongino Šepkos darbų nuotraukas, laiškus muziejininkė Marijona Mieliauskienė sudėjo į albumą „Pažystamas ir nepažystamas Lionginas Šepka“.

● Turtingiausia Liongino Šepkos darbų ekspozicija ir gyvenimo retrospekcija šiuo metu yra Rokiškio dvaro sodyboje įkurtame krašto muziejuje.

Pašnekėsys
su žurnalistu
rašytoju Juožu
Keliuočiu

Dar tik draugavome, ir Lioginas man sukūrė karūną.
Saké ją droždamas tarsi laišką rašęs.

„Kada ją užsidési ant galvos?“ – vis teiraudavosi. „O kur taviškė?“ – paklausiau, ir jis išsidrožė karūną sau. Po mūsų šventos santuokos atsiklaupiau, apkabinau Lioginą per kojas ir pasakiau: „Dabar – tu mano karalius.“ Ir jis man uždėjo karūną.

Kai mudu susitikome, Lioginas jautési sveikas, jaunas, norėjo turėti moterį. Žmonės sakydavo – keistuolis. Galvodavau, kur tas jo keistumas? Jam būdavo malonu, kai grįždamas matydavo, kad namų langai šviečia ar iš kamino dūmai rūksta. Turėti jaukius namus, kuriuose kas nors lauktu, – negi keisto žmogaus norai?..

Man atrodo, kad gyvenimas su manimi pailgino Liogino dienas. Kartais būdavo klausiančią, kaip jis jaučiasi bute su patogumais, vonia, tualetu, atvažiavęs iš tokios trobos. Aš nieko neatsakydavau. Lioginui patiko maudytis vonioje. Tais laikais viskas buvo deficitas ir greitai baigdavosi, o iš krano vis bėgo karštas vanduo. Jis klausé, ar šiltas vanduo negali baigtis? Nuraminau, kad to tai nepritrūks. Skusdavosi jis tris kartus per savaitę, bet nemėgo žiūreti į veidrodį. Kartą pamačiau, kad vonioje žiūri į mažiuką, pusės delno dydžio, veidrodėli. Sakiau, prastai matyti – štai čia didelis.

Jis tik mostelėjo, nieko nesakė. Bet aš supratusi nukabinau, ir niekas to didelio veidrodžio nepasigedo.

Liogino niekada nemokiau, kaip gyventi, bet dėl smarkaus rūkymo nerimavau. Kai susitikome, traukė tik „Primą“. Jis nepyko, jei namuose pasibaigdavo duona, bet cigarečių atsargų

visada turėdavo būti. Kartą nupirkau kelių rūšių cigarečių su filtru, kad išsirinktų, ką vietoj „Primos“ rūkyti. Pabandé vienų, kitų, trečių – visos jam buvo šiaudai. Tada nupirkau papirosų „Liubitelskije“. Juos karininkai trauskavo. Tie jam patiko. Tada ant pakelio užrašiau dieną ir valandą, kada pradėtas. Liogino paprašiau pasistengti, kad pakelio užtektų kuo ilgiau. Paaiškinau, kad tada vėl rašysim datą ir žiūrėsim, ar pavyksta mažinti rūkymą. Iš pradžių dvidešimt papirosų užtekdavo dviem dienoms, paskui pustrečios – po kurio laiko per žaidimą jis rūkymą buvo gerokai sumažinęs. Ir aš vis kartodavau, kad man patinka, kai nerūko. Tačiau rūkyti Lioginas metė tik visai prieš galą, kai nebegalėjo patraukti... Neišgasdino jo ir tai, kad du kartus naktį rūkydamas lovoje buvo užsideges. Sode, kai pajuto bėdą, pašaukė mane. Prisimenu, jėjau į kambarį ir net susijuokiau: guli užsidengęs kaldra, o visas jos stačiakampis gražiai liepsnoja. Greitai susukau ir išmečiau. Kad dega bute, pajuto tik kai po svylančiais vilnoniais pledais pradėjo užpakalis kaisti. Lioginui sakiau, kad mane miliciai už bute kilusį gaisrą gali nubausti, prašiau nerūkyti naktį lovoje. Paskui kelis kartus girdėjau, kaip šlepsi patraukti dūmo į tualetą, vėliau naktinių rūkymų lyg ir sumažino.

Sutikusi Lioginą, atradau filosofinį požiūrį į gyvenimą. Dar būdamas kaime sakydavo: „Neruošiu

malkų rytojaus dienai. Jei būsiu gyvas, atsikelsiu ir priskaldysiu.“ Materialūs dalykai jam nerūpėjo. Pirkti kokių nors daiktų nereikėjo. Svajojome įsigyti vienintelį – teleskopą, kad galėtume žiūrėti į žvaigždes. Kartą draugė pranešė, kad atsirado naują sekocių – turinti ir aš nusipirkti. Lioginas tą baldą vadindavo šiepa. Pasakiau, kad mums reikia pirkti naują šiepą. „Tai dvi turėsime?“ – paklausė. Paaiškinau, kad ne – šitą išardysime, o jos vietoje pastatysime naują. Lioginas nesuprato, kam to reikia: tos pačios knygos, indai, tik sukrauti kitoje spintoje? Ir po pauzės pridūrė: „Aš daug ko nesuprantu. O tu – viską. Jei manai, kad naujos šiepos reikia, tai ir pirk.“ Nieko nesakiau, bet supratau, kad nauja sekocija mūsų gyvenime nieko nepakeis. Nepirkau – senoji stovi iki šiol.

MŪSŲ ŽODŽIŲ NETURI NIEKAS GIRDÉTI

Eismo įvykių apžvalgos ir vakaro pasakos buvo mėgstamiausios Liogino radijo laidos ir persikėlus į Vilnių. Kadangi pasakos per radiją greitai baigdavosi, nusipirkau pasakų knygą, vakarais sėdėdavau prie jo lovos ir garsiai skaitydavau. „Klausausi ir man atrodo, kad tas trečias kvailas brolis pasakose – tai aš. Jis gavo į žmonas karalaitę, kaip ir aš. Tai stebuklas!“ – sakydavo.

Prisimenu, klausosi jis tų mano skaitymų ir staiga taria: „Danute, aš dabar guli, galvoju ir nebeatamenu, ar mes pasiskakėm labonakt?“ „Lioginai, aš tikrai atsimenu, kad nepasisakėm“, – sakydavau aš. Ir mudu vėl gražiai atsisveikindavome. Vėl sėdžiu, skaitau ir lauki, kad dar kartą to paklaustų. Ir po kurio laiko jis vėl sako, kad nebeatamena, ar sakė labonakt...

Taip ne vieną du, o ir keturis, ir penkis kartus paklausdavo... O aš sėdžiu, lauki, kad tą džiaugsmą patirčiau vėl ir vėl. Man atrodo, kad tokio démesio, tokio ryšio kiekviena moteris nori.

Mūsų namai galėjo būti kultūros žmonių bendravimo salonas. Tačiau Lioginas to nenorėjo.

Kai užsimindavau, kad koks nors menininkas ar menotyrininkas norėtų užsukti, sakydavo: „Perkūnas, nenoriu...“ Jie siūlydavosi, kad atsineš vyno, pabendrausim. Tačiau Lioginas nemėgo alkoholio. Taip, jo paragavęs atsipalauduodavo, bet paskui būdavo sustingęs, negalėdavo dirbt – kelias dienas jo ir dvasinė, ir fizinė būsena būdavo nenusakoma.

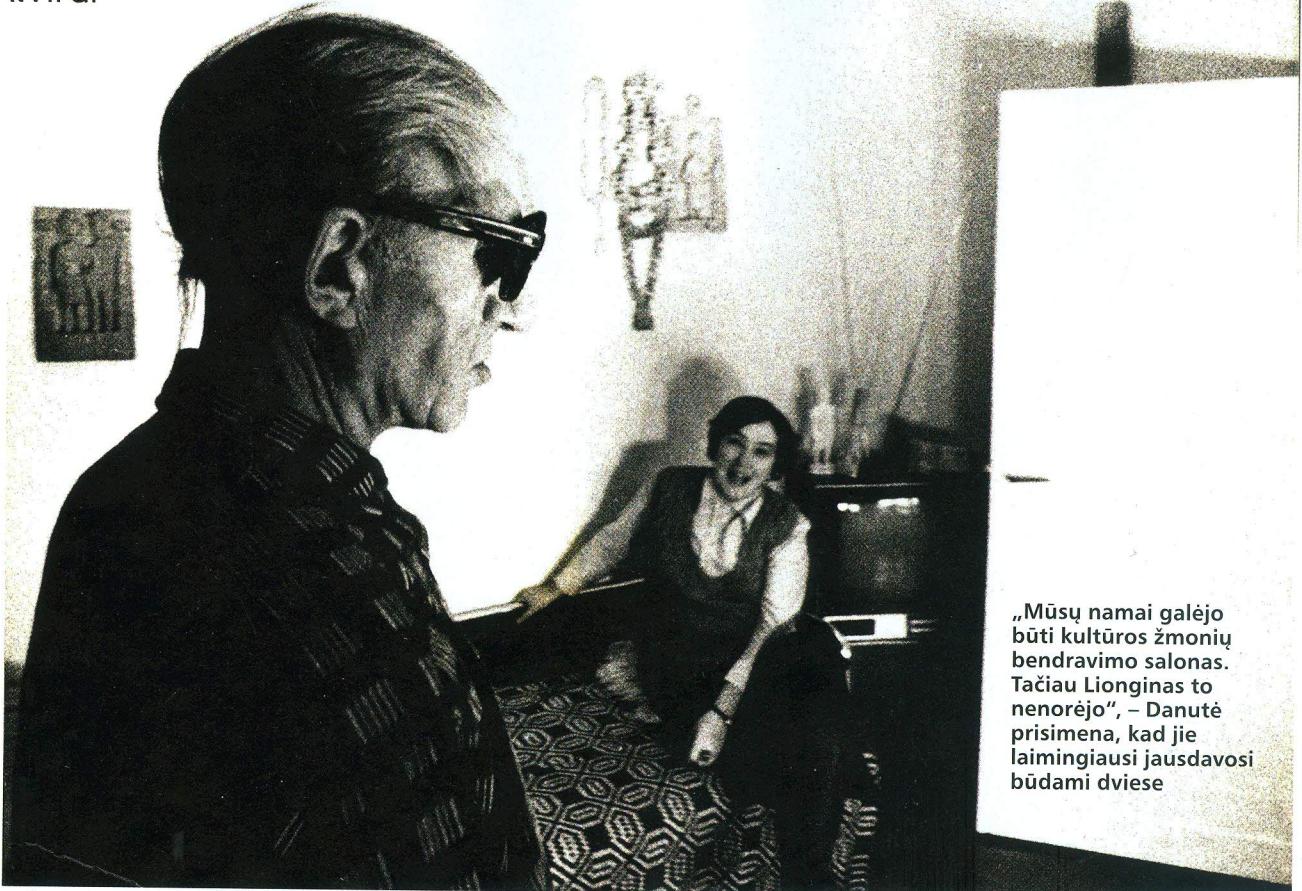
Tik dabar supratau, kad neturiu nei Liogino vieno, nei bendrų mūsų nuotraukų. Fotografų, norinčių pas mus ateiti, netrūko. Jie veržesi jo jamžinti. Tačiau Lioginui tai nepatiko. „Nenoriu žmonių. Mūsų žodžių neturi niekas girdéti“, – kartodavo, kai pasakydavau, kad koks menininkas ar fotografas norėtų pabendrauti. Jei būčiau norėjusi įsiamžinti, būčiau jį įkalbėjusi, bet jis nenorėjo – nemačiau reikalo ir aš. Nesiruošiau jo „laužyti“.

Dar vienas dalykas. Lioginas savo nuotraukomis būdavo nepatenkintas. Todėl dauguma Rokiškio krašto muziejaus archyvuose esančių kadru – „nepozuoti“, atsitiktiniai. Jis kompleksavo dėl plikės. Dėl to plaukus užšukuodavo į priekį. Nubraukdavau juos nuo kaktos, suglostydavau ir sakydavau, kad atrodo kaip šventasis. Kartą prasitarė per radiją girdėjės, kad galima plaukus persodinti. Klausiau, ar ryžtusi tokiai operacijai, jei būtų skausminga? Saké: „Taip.“

„Klausausi ir man atrodo, kad tas trečias kvailas brolis pasakose – tai aš. Jis gavo į žmonas karalaitę, kaip ir aš. Tai stebuklas!“ – sakydavo.

Be dviračio ir numylėtinio Sargio
Lionginas savo gyvenimo neįsivaizdavo.
Augintinis – Danutės dovana, iš kaimo
kartu su šeimininku jis persikėlė į sostinę

„Mūsų namai galėjo būti kultūros žmonių bendravimo salonas. Tačiau Lionginas to nenorėjo“, – Danutė prisimena, kad jie laimingiausiai jausdavosi būdami dviese

PASIŽIŪRĖKIME Į AKIS!

Kadangi dirbau „Tarybinės moters“ redakcijoje, paprastomis dienomis prieš dešimtą išeidavau į darbą. Mudu kas rytą gražiai atsisveikindavome. Lionginas visada išpėdavo, kad saugočiausi mašiną. Kol leisdavausi laiptais, jis prieidavo prie virtuvės lango, atitraukdavo užuolaidą ir man pamojuodavo. Grįžusią pasitikdavo ir visada klausdavo: „Tai kas Vilniuje girdėti?“

Kartais jau iš vakaro pasiteiraudavo, gal ką išvirti vakarienei. Sakydavau, šaldytuve visko yra – kaip nori. Kartais grįždavau – bulvių išvirta, šiltai užklota. Pagal save išvirdavo raugintų kopūstų. Sakydavo, kad jie turi negaruoti, tai yra – būti be galio riebūs.

Syki grįždama namo jau laiptinėje pajutau svilésių kvapą. „Turim nuostolių“, – Lionginas pasitiko tarpduryje. Papasakojo, kad užkaitęs valgi nuėjo drožti, o grįžęs į virtuvę rado rūkstantį puodą. Sakiau, kaip gerai – bus proga išsigyti naują! Juk jei indai dešimt–dvidešimt metų visiems laikys, tai ir puodų gamykla sustos, ir žmonės darbo neturės. „Teisybę sakai“, – tepasakė.

Lionino prašiau, kad raikytų duoną, kai mes sédime prie stalo. Man būdavo gražu stebeti, kaip jis tiesiai sėdi, kokiaiš gražiaiš judesiais valgo, atpjauna mudvien po riekę duonos.

Jei virdavau bulves su lupenomis ar kiaušinius, jam paduodavau jau nuluptus. „Négdė nemačiau, kad gaspadinės nuluptų“, – stebėdavosi mano rūpestingumu. Sakydavau, Lionginai, tu – mano karalius. Padaryčiau dėl tavęs, ką tik panorétum...

Jis nebuvo iš tų vyrių, kurie suvalgo, kas padėta ant stalo, ir nesidomi moterimi. Lionginui buvo duotas subtilumas, pajautimas, supratimas, pagalvojimas apie šalia esantį. Jam vis rodydavosi, kad labai daug dirbu. Sode turėjau braškių

lysve, auginau kelias bulves, dar kažką. „Kai pas ūkininką tarnavau, tai net gaspadinės tiek daug nedirbdavo, – rūpindavosi jis. – Gal pailsėk, pasédék, kad neapsirgtum.“ Sakydavau, kad man prie žemės darbuotis nesunku, o dėl sveikatos tai dar ir geriau. Tuomet jis nurimdavo.

Girdėjau gandų, kad Lionginą parsevižiau į Vilnių ir įkišau į sandeliuką drožti bei taštyti. Mano butas – dviejų pereinamų kambarių. Ten, niekur neišeidamas, Lionginas, būdavo, atsikelia, pavalgo ir atsisėdės ant tachtos drožia. Jis nemėgo šlepečių, visada avėdavo batus. Kartą, matau, pavargęs atsitiesia ir atsirėmęs į sieną ilsina nugarą. Kai paklausiau, kodėl neprigula, saké negaljs su batais, nes visur čysta. Prašiau nekreipti dėmesio – patalyne nunešim į skalbyklę. Pakeliau jo kojas ir ištiesiau ant tachtos. Sakydavau, kad kai grįžusi iš darbo namuose randu skiedrų, man būna labai malonu. Kartodavau, jog mane jo darbai džiugina, tada esu rami, kad jam viskas gerai. Būdavo, drožia, pakyla eiti į virtuvę ar parūkyti į tualetą – skiedros byra. Kitą kartą ir aš nueidavau į redakciją su skiedra, ant sijono užkibusia. Tačiau bendradarbės iš manęs nesijuokė – mes labai gerai sutarėme.

Sekmadieniais Lionginas niekada nedirbdavo. Atvažiavusiam į Vilnių pasiūliau apžiūrėti bažnyčias – sėdome į taksi ir pagrindines aplankėme. Netoli mūsų namų irgi yra viena. Paklausiau, gal norėtų ten kartais eiti pasimelsti. Jis atsisakė: „Bažnyčioje reikia nusiimti kepurę. Tada visi žiūrės į mano plikę.“ Eiti į mišias jo neįkalbinau, bet namuose melsdavosi rytą vakarą. Sekmadieniais mudu gražiai pasikalbédavome apie praėjusių savaitę, apie jo padarytus darbus. Sakydavau – sukūrei tokį gražumą. Kaip tai sugalvojai? Jis gūžtelédavo pečiais, kad nežino, – kažkas galvo dunkst – ir kilo

mintis. Arba sédésim sédésim, ir jis pasiūlys: „Pasižiūrėkime į akis!“ Ir mudu, prikišę veidą prie veido, žiūrėdavome. Tada sakydavo: „Tokio gražumo moters nesu matęs.“

Jis man irgi buvo gražus. Sakydavau: „Tu – mano karalius, tu man gražiausias.“

Dažnai per tokius neskubrius sekmadienio pasikalbėjimus jam užplūsdavo prisiminimai, tada pasakodavo apie išvežimą į nelaisvės namus. Jis Pandėlyje buvo išskasęs žeminę, norėjo ten irengti pasaulio muziejų. Kartą atvažiavo kažkokie vyrai ir pasakė, kad veš pas daktarą sveikatos tikrinti. Lionginas prisimindavo sutikęs važiuoti, nes pats pas gydytojus nueiti nesusibausdavo. Tačiau jį įsodino į sunkvežimį ir išvežė į prieglaudą Vilkaviškyje. Ten Lionginas užsidėjo tamšius akinius ir nieko tuos gerus dvejus metus nekūrė. Jo žeminė Pandėlyje buvo sugriauta, o didžiausios statulos šlapiose vietose numestos kaip lieptai. „Man piktieji žmonės laimės pavydėjo, su didžia linksmynė prieglaudon lydėjo. Prieglaudon išvežę namus sunaikino, o kur dėti darbus, ir patys nežino“, – patirtą skausmą jis ir surimavo.

Klausydamasi Liogino prisiminimų aš vis pradėdavau verkti iš graudulio.

Grįžęs iš prieglaudos jis dažnai vaikščiodavo su tamšiais akiniais. „Mano akys baisios“, – teisindavosi. Prašydavau nusiimti, sakydavau, kad jo akys labai gražios. „Ar tikrai?“ – kartą perklausė. Pasakiau – „tikrai“ ir pabučiavau jo akis. Paskui po tamšiais akiniais slépdavosi tik kai išeidavome į miestą ar Vingio parką pasivaikščioti. „Gražu kaip bažnyčioje“, – sakydavo.

Miškas jam buvo šventovė. Mano butas yra visai šalia to parko – kitoje gatvės pusėje. Ten Lionginas mėgdavo ilgai važinėtis dviračiu. Kartais dviem, pustrečios valandos pradingdavo.

Nuo gegužės mudu keldavomės gyventi į sodą – mano vasarnamį Valakampiuose. Vaikščiodavome po mišką, maudydavomės kieme po tekančiu iš žarnos vandeniu. Mėgdavome važinėtis dviračiais. Būdavo, minam per mišką, sustojam, pavalgom, pagulim ant samanų – gera, gražu. Taip pusmetį praleisdavome. O prieš žiemą grįždavome į butą.

PILNA ŽEMĖ STEBUKLŲ

Gimtadienių, naujujų metų mudu niekada nešvesdavome, apie metus, senatvę, mirtį nebūdavo jokios kalbos. Kartą užsuko draugė, atsivedė pažistamą psichiatrę. Lioginui būdavo nuotaikos svyravimų, todėl norėdavau, kad specialistai kartais jį apžiūrėtų. Ta daktarė ir sako:

tai ko norėti – toks amžius, toks amžius... Ji išėjo, o Lionginas – jau be nuotaikos, praradęs pusiausvyrą. Kitą sykį ją sutikusi paprašiau, kad nekalbėtų apie jo metus. Prašiau, kad džiaugtusi, jog gerai atrodo. Kai kitą kartą daktarę pakviečiau dėl to, kad Lioginui skaudėjo ausų, pusę dienos ant laiptų laukiau norėdama įspėti, kad tik neužsimintų apie amžių.

Kai buvo dar gana stiprus, kartą pasakė: „Tu, Danute, tai eisi į dangų, o aš tai pragaran.“ Aš jam nuoširdžiai pasakiau: „Lioginai, tai tu šventus darbus dirbi – jau dabar esi šventas. O aš – apkalbėta, antrą sykį ištakėjusi – tikrai nenusipelniau dangaus.“ Jis dažnai mane sujaudindavo iki ašarų. Tąsyk vėl sugraudino pasakydamas: „Jei tave į dangų neleistų, ir aš neičiau.“ Lioginui atrodė, kad esu geriausia, teisingiausia, gražiausia...

Būdami kartu, išorinį pasaulį mudu pamiršdavome: kalbėdavomės ir džiaugdavomės vienas kitu. „Pilna žemė stebuklų, – jis mėgdavo sakyti. – Kodėl obuolys kitaip nei koks kitas daiktas ant žemės bumbteli? Taigi stebuklas!“ Iki šiol sodyboje klausydamasi, kaip krinta obuoliai, prisimenu, kaip tą garsą girdėdavo Lioginas.

Taip ir ėjo gražus mūsų gyvenimas, tekejo šviesios dienos ir atrodė, kad taip bus visą laiką. Tačiau šį lapkritį bus trisdešimt dveji metai, kai Liogino nebéra. Jį sugraužė plaučių vėžys.

Mudu penkiolika metų buvome laimingi, mums nebuvo vienos į kitą panašių dienų: juk ir žmogaus už rankos paémimas, apkabinimas dieną padaro ypatingą, kitokią. Kartais man rodydavosi, kad Lioginas iš atsikvėpimo jaučia, kas man ant širdies guli. Sakydavau, jei kas nors bus negero – šauk mane. „Ir tu šauk mane, – prašydavo jis. – Arba ateik, atsigulk šalia, ir man bus geriau.“ Kai jam ką nors suskausdavo, sakydavo – pasibučiuokim ir nebeskaudės. Ir kai rimtai suskaudo, dar sakydavo „pasibučiuokim, gal man bus lengviau“, bet nebūdavo... Jau kai sunkiai susirgo, kai buvo visai blogai, kartą man pasakė: „Nebér, nebér tavo karaliaus...“

Su Lioginu buvau iki paskutinės akimirkos, iki paskutinio atodūsio. Ligoninėje davė mums nedidelę palatelę su dviem lovomis. Gulėjau su juo, veidas prie veido. Gal snustelėjau: atsipeikėju, jaučiu, kad jo veidas jau šaltas...

Lioginas myléjo mane, ir aš jį myléjau. Mūsų gyvenimas normaliems žmonėms, jei būtų galėję jį stebeti tarsi per stiklą, būtų atrodes nenormalus, nes buvo kaip žaidimas. Tačiau mums viskas būdavo malonu.

Lioginas buvo patenkintas būdamas su manimi. Sakydavo, kad čia kaip pasakoje. „Ir man tas pats“, – atsakydavau... ■